

Jongeren in coronatijd

In de afgelopen maanden heeft LT1 gesproken met verschillende jongerenorganisaties. Deze verdiepende gesprekken gingen over de impact van de coronacrisis op jongeren en de mogelijke gevolgen voor de lange termijn. Dit leverde interessante, nieuwe inzichten op.

Over wie hebben we het?

Allereerst is het van belang om onderscheid te maken tussen verschillende groepen jongeren. Net zoals de hele samenleving is deze groep heterogeen wat betreft woonplaats, leeftijd, sociaal-economische positie, kennis en ervaring. Hieruit volgt dat jongeren een breed palet aan gevolgen ervaren als gevolg van de coronacrisis. Spreken over 'jongeren' in dit kader kan een nuttige simplificatie zijn voor het aanzwengelen van maatschappelijk en politiek debat, als binnen de discussies die volgen maar gedifferentieerd wordt. Dan pas kan er impact gecreëerd worden.

Onderwijs en arbeidsmarkt

Onderwijs

Jongeren die onderwijs volgen hebben het afgelopen jaar veel onderwijs vanuit huis moeten volgen. In het primair onderwijs betekende dit een grote verantwoordelijkheid voor ouders, die nu een groot deel van de begeleiding van hun kind als scholier op zich moesten nemen, met wisselend succes. In het voorgezet onderwijs en zeker in het hoger onderwijs is er meer verantwoordelijk voor het eigen leerproces op het bordje van scholieren en studenten zelf terechtgekomen. Enkele effecten hiervan zijn:

- Verminderde leerervaring voor scholieren en studenten in het algemeen. Dit geldt in het bijzonder voor scholieren en studenten die:
 - o de structuur (zowel fysiek als sociaal) van school nodig hebben om zich goed tot leren en studeren te zetten
 - o wiens ouders niet voldoende getalenteerd zijn om begeleiding goed op zich te nemen
 - o niet in voldoende mate over digitale middelen beschikken (of de financiële middelen om deze aan te schaffen) om goed mee te komen in het onderwijs.
- Meer uitval en studievertraging. Mogelijk moeten veel jongeren op middelbare scholen blijven zitten.
- Verminderd zicht op kwetsbare jongeren, voor wie school ook vaak een 'veilige' plek was, of in ieder geval een plek waar ze in het zicht waren van opleiders.

De langetermijneffecten van bovenstaande moeten blijken. Herstelplannen zoals het Nationaal Programma Onderwijs zullen de komende jaren hun effecten moeten laten zien. Zeker lijkt dat het inhalen van álle achterstanden niet altijd mogelijk gaat zijn. Een zekere flexibele, ontspannen omgang – het niet problematiseren, maar normaliseren – met achterstanden en vertraging van scholieren en studenten lijkt hier op zijn plek. Dat is niet maatschappij-brede opgave, niet enkel één voor de onderwijssector.

Arbeidsmarkt

Jongeren zijn vaak kwetsbaar in een arbeidsmarkt die onder druk staat. Zij zijn 'the last to come, the first to leave' – wat betekent dat velen in het begin van de coronaperiode hun baan zijn kwijtgeraakt, en minder hebben geprofiteerd van allerlei steunmaatregelen. Op de lange termijn is het onduidelijk wat de effecten gaan zijn. Verwacht wordt dat de arbeidsmarkt relatief snel terug zal veren, wat betekent dat jongeren ook relatief snel weer aan het werk kunnen. De grootste zorg zit hem in de verwachting dat de arbeidsmarkt door corona structureel is veranderd. Sectoren waar jongeren veel in actief zijn en voor worden opgeleid, zoals de horeca en de evenementensector, kennen mogelijk een structureel verminderd aanbod van arbeidsplaatsen. Dit betekent voor jongeren ook een gevaar van structureel productiviteitsverlies (gemeten over een leven).

Kansen voor met beperkingen en/of aandoeningen

Specifiek voor jongeren met chronische aandoeningen of beperkingen heeft de coronacrisis ook duidelijke voordelen voortgebracht. Digitalisering in onderwijs en arbeidsmarkt is in een versnelling gekomen. Daarmee zijn de mogelijkheden voor leren en werken op afstand enorm vergroot – een ontwikkeling die na corona waarschijnlijk ook zijn sporen zal blijven achterlaten. Daarmee is voor jongeren met chronische aandoeningen of beperkingen een jarenlange wens in vervulling gegaan: waar zij wat betreft leren en werken op afstand lange tijd het gevoel hadden tegen een deur aan te lopen, is er nu een scala aan mogelijkheden. Dit heeft op hen een grote impact. Als zij niet meer of minder fysiek aanwezig hoeven te zijn in school, hogeschool, universiteit of werk, dan is een school-, studie- of werkdag veel minder uitputtend. Dat biedt perspectief op meer persoonlijke en professionele ontwikkeling, en in veel gevallen een verminderde arbeidsongeschiktheid.

Mentale weerbaarheid en veerkracht, en de positie van kwetsbare jongeren

Over mentale problemen bij jongeren wordt in het kader van de coronacrisis veel gerapporteerd. Jongeren hebben meer dan gemiddeld behoefte aan veel verschillende sociale contacten en aan fysieke nabijheid. Dit geeft hen de mogelijkheid om in verschillende fases in hun leven netwerken op te bouwen, zowel professioneel als privé, waar ze de rest van hun leven op kunnen leunen. Corona heeft op specifiek deze behoeftes een grote impact. Op de korte termijn lijkt dit er toe te leiden dat jongeren bovengemiddeld melding van maken van gevoelens van eenzaamheid en neerslachtigheid.

De vraag is wat dit voor langetermijneffecten gaat hebben. Een positief teken lijkt dat de gerapporteerde gevoelens van eenzaamheid onder jongeren tijdens de eerste lockdown, drastisch afnamen nadat deze werd opgegeven. Dit lijkt erop te duiden dat veerkracht onder jongeren groot is en dat veel van de problemen die nu in de spotlights staan, straks relatief snel verdwijnen als we terug naar een 'normale' situatie gaan.

Naast de breed ervaren impact van corona op de mentale weerbaarheid van jongeren, is hier nog de positie van kwetsbare jongeren het uitlichten waard. Denk hierbij bijvoorbeeld aan jongeren met een achtergrond in jeugdhulp, die al kampten met serieuze psychische klachten en niet zelden opgroeien in onstabiele gezinnen. Voor hen is de klap dubbel zo hard: de structuur en 'oogjes in het zeil' die school, werk en studie hun bieden, zijn tijdens de crisis veelal wegge gevallen. Sommige jongeren zijn volledig uit het oog verloren. Meldingen van huiselijk geweld via de kindertelefoon nemen toe. En, hoewel de GGZ tot ver in de coronacrisis geen melding maakte van wachtrijen, wordt dit in de praktijk vaak anders ervaren. Digitale therapie is niet voor iedereen weggelegd, voor zowel behandelaar als behandelde, wat in sommige gevallen toe geleid heeft dat naar behandelingen minder vraag en/of aanbod is.

Op de lange termijn is het lastig om de effecten te meten. Veel psychische problemen, licht en zwaar, en ontwikkelingsachterstanden en onstabiele thuissituaties zullen zich na de crisis vanzelf 'oplossen', of veel minder erg worden, in ieder geval op de middellange termijn. Wel kunnen problemen zich op later moment weer voordoen. Dit hoeft niet direct zichtbaar te zijn. Vaak komen ontwikkelingsproblemen uit jeugd jaren, soms decennia, later terug in de vorm van zwaardere psychische problemen. Het is dus zaak dat hier oog voor blijft.

Om hiermee om te kunnen gaan, is het nodig om te beseffen dat, zelfs in geïndividualiseerde samenlevingen als Nederland, het adagium 'a village is needed to raise a child' nog steeds van toepassing is. Meesters, juffen, leraren en sportcoaches; allemaal hebben zij een belangrijke rol te vervullen náást ouders, als het om de opvoeding en ontwikkeling van jongeren gaat. Het is voor dit hele 'dorp' van belang om de mogelijke langetermijnimpact van corona scherp op het netvlies te hebben. De impact van corona op jongeren niet te problematiseren, maar te normaliseren, door te erkennen dat jongeren veerkrachtig zijn, maar ook kwetsbaar. Om ruimte te bieden aan herstel, en te signaleren wanneer hier (een beetje) ondersteuning bij nodig is.

Kansenongelijkheid, participatie en toekomstperspectief

Al het bovenstaande schetst de impact van de coronacrisis op jongeren. Het geeft weer dat (bepaalde) jongeren op de gebieden van onderwijs, werk en inkomen en mentale impact, harder zijn geraakt dan andere groepen in de samenleving. Daar komt nog bij dat corona bestaande problematiek nog verder vergroot: van de woningcrisis tot klimaat (iets waar jongeren zich

bovengemiddeld veel zorgen over maken). Deze combinatie van crises, maakt dat veel jongeren, terecht of onterecht, voelen dat zij een onzekere toekomst tegemoet gaan. Een toekomst waarin woningbezit voor steeds minder mensen is weggelegd, waarin vaste banen schaars zijn en waarin het klimaatprobleem met de dag urgenter wordt. Jongeren geven vaak aan dit lijdzaam te moeten toezien: dat zij bij het oplossen van deze problemen soms wel geraadpleegd worden, maar nog te vaak al ver in het besluitvormingsproces, als de échte keuzes al gemaakt zijn. Jongeren zien, kortom, problemen op zich af komen waar voornamelijk zij last van gaan krijgen, terwijl zij bij het oplossen ervan niet of nauwelijks een rol spelen. Dat frustreert, en erodeert het gevoel van burgerschap of voorkomt dat dit ontstaat. Dat jongeren in de zomer, terwijl uit statistieken bleek dat ze zich niet slechter aan de coronaregels dan andere groepen in de samenleving, door deze samenleving aangewezen leken te worden als schuldige aan het doen opleven van het virus, voelde voor velen dan ook als een klap in het gezicht.

Om recht te doen aan uitdagingen waar jongere generaties voor staan, is het legitiem om de vraag op te werpen of zij niet meer en béter bij probleemoplossend beleid betrokken moeten worden. Schijnparticipatie, zoals dit schertsend genoemd wordt, betekent het in een laat stadium, oppervlakkig betrekken van jonge *usual suspects* bij het oplossen van problemen. Échte participatie betekent het laten meepraten van een representatieve, diverse groep jongeren aan het begin, als geïdentificeerd wordt wát het probleem precies is. Op deze manier kan het perspectief van jongeren op de uitdagingen waarmee zij zich geconfronteerd zien, echt worden meegenomen in toekomstgericht beleid.

Herstel- en vernieuwingsopgaven

Herstel en vernieuwing naar aanleiding van de coronacrisis zal verschillende aspecten met zich mee moeten dragen.

- Wat zijn de langetermijneffecten van de opgelopen leerachterstanden? Hoe vertaalt zich dat in structureel productiviteitsverlies, maar ook in permanente uitval? Hoe kan adequaat ruimte worden geboden aan verschillende snelheden van herstel (= inhalen van achterstanden?)
- Hoe kan digitalisering bijdragen aan meer inclusiviteit binnen het onderwijssysteem en arbeidsmarkt?
- Hoe kan voorkomen worden dat structurele veranderingen van de arbeidsmarkt door corona, ervoor zorgen dat jongeren (langere tijd) onder hun niveau werken, met productiviteits- en welvaartsverlies tot gevolg?
- Hoe bieden we jongeren ruimte voor (mentaal) crisisherstel, zonder dit te problematiseren? Hoe activeren we de samenleving (de sociale context) van jongeren om herstel mogelijk te maken?
- Hoe kunnen jongeren op een inclusieve wijze worden betrokken bij besluitvorming en het maatschappelijke en politieke debat over ingrijpende thema's die in grote mate hun leven (gaan) bepalen?

Gesproken organisaties

- Jongeren Denktank Coronacrisis (JDC)
- 5.1.2e
- Nederlands Jeugdinstituut
- Generation Youthcare
- JongPit
- BV Jong
- Unicef